

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԵԿԵՆՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարեկանը 6 ռուբլի, Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն: Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (յացի կիրակի եւ տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԴՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Լ Ր Ա Գ Ի Ր Ը

1903 թվին

12 ամսական	10 ռուբլի
11 »	»
10 »	»
9 »	»
8 »	»
7 »	»
6 »	»

Միացածները ամսական 1 »
Եւրոպայում 30 ֆր., Ամերիկայում 6 դոլլար,
Պարսկաստանում 10 ռ.
Հասցեն: Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».

ՌՈՎԱՆԻՍՏԻԿՈՒԹԻՒՆ

Հետաքրքրութիւն գէպի բնութիւնը.—ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Բալխանիից, Նամակ Տաշկենտից, Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ամերիկայից, Արտաքին լուրեր.—ՀԵՆՈՒԳԻՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱՅԱՆ Ուսուցչի յիշատակին:

ՀԵՏԱՔՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵՊԻ ԲԵՄԸ

Դրամաբանական խումբը, որ ներկայ ձևով ընթացում տալիս է Թիֆլիսում կանոնադրական կերպով հայերէն ներկայացումներ, ամեն անգամ միատեսակ չէ գրաւում հանդիսականներին գէպի թատրոնական դաշինքը: Մի քանի զէպերում թատրոնը կատարելապէս լինէր էր լինում, իսկ ընդհանրապէս գրաւում էր հանդիսականներին միջին թիւն և սակաւ զէպերում նա լինում էր համարեա դատարի:

Այս տարբեր փաստերը բաւականաչափ

ԲԱՆԱՍԻՐԱՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՑՈՒ ԵՐԵՎԱՆԻ

Գրիգոր Արծրունի և Վլադիմիր Բալխանի աշուտ հետ կապված է մի մեծ յեղաշրջում, արդարապէս մի կարևոր երևոյթ, որ կատարվել է և շարունակվել է կատարվել հայերին կենսական Վաղարշապատում, ճանաչողական նուրբում է այդ նշանակալից երևոյթի ներքին իմաստը, այդ ուղղութեան բովանդակութիւնը որոշող և յայտարարող նշանաբանը:

«Ազատամիտ» գեղեցիկ բառով է թարգմանում մեր մայրենի հայերէնը եւրոպական քաղաքակրթութեան գործածած «Լիբերալ» բառը, որ իր բուն առումը «ազատ» է նշանակում: Ազատութիւնը ազատամիտ մարդու հոգու պայտամուռը, առարկան է թէ ինքն ըստ ինքեան և թէ որպէս լաւագոյն միջոց, յարմարագոյն ձանապարհ մարդկային առաջնադասութեան: Թէ ինչ աստիճան ցանկալի և արդիւնաւոր է ազատութիւն կոչված բարեբը թէ իւրաքանչիւր անհատի, թէ հասման հասարակութեան համար—այդ կը հասկանայ նա, ով հոգեկան զարգացմամբ հասել է այդ բարեբի գին տալ կարողանալու, դրա կարիքը զգալու վիճակին: Առաջադիմութիւնը և ազատութիւնը այնքան սերտ կերպով կապակցված են իրար հետ, այնքան զօրեղ կերպով մէկը կախված է միւրից և փոխադարձաբար պայմանաւորված, որ մի պատահանուք չէ ազատամիտ և առաջադիմական միացեալ անունը մի և նոյն ուղղութեան, գործելու մի և նոյն ծրագրին տալը:

Ազատամիտութիւնը և առաջադիմականութիւնը երկու աղբիւրից, հիմունքից են սկիզբ առնում, որոնցից մէկը—հասարակն է իր սկզբնաւորութեամբ, միւսը—նորագոյն ժամանակների ներքինը: Եւ այս երկուսն ալ իրար հետ մտածողութեան արդիւնքը, Հին աղբիւրը, հիւ-

նորոշող նիւթ չեն տալիս դատելու, թէ ինչն է հասարակութեան անտարբերութեան պատճառը և թէ ինչն է դրուում նրան լցնել թատրոնական դաշինքը: Մի քանի լաւ պիեսներ չը գրաւեցին հասարակութեանը: Միւս անգամները լաւ գերակատարների ներկայութիւնը անկարող եղաւ լցնել թատրոնական դաշինքը հանդիսականներով, իսկ արձանագրուեցին զէպեր, երբ համեմատաբար ոչ հետաքրքրական պիեսներ և ոչ առաջնակարգ կատարումներ մագիսական ոյժով ժողովեցին հասարակութիւն գէպի թատրոն:

Բայց և այնպէս ընդհանուր եզրակացութիւնը, որին մենք եկանք, այն է, որ հասարակութեանը հետաքրքրում են նոր պիեսները և նա աշխատում է ներկայ լինել այնպիսի պիեսների, որոնք նորութիւն են կազմում և հետաքրքրական հարցեր են շուրջափում: Եթէ հասարակութիւնը երբեմն չէր յաճախում մի քանի նոր և հետաքրքրական պիեսները, դրա պատճառն այն էր, որ նա կամ ոչ մի տեղեկութիւն չուներ այդ պիեսների մասին և չը գիտէր թէ արդեօք նա թատրոնից տուն չի վերադառնալ յուսախաբւած, ինչպէս իրապէս և եղել է մի երկու զէպերում:

Պէտք է աչքի առնել մի հանդամանք, որ մեր գերասանական խումբը ընդհանրապէս քիչ փոփոխութիւնների է ենթարկվում և խաղացողները մնում են նոյն անձինքը: Ուրեմն հասարակութիւնը եթէ տեսնէ մի դերասանի, որոշ պիեսներում, նա շատ էլ մեծ գրգռում չէ զգում իր մէջ նորից նրան տեսնելու նոյն դերում, եթէ պիեսը առանձին մի բան չէ ներկայացնում և կատարողն էլ առաջնակարգ մի տաղանդ չէ: Մնում է հասարակութեան հետաքրքրութիւնը գէպի թատրոնը պահ-

մունքը—գէպի կատարելալը, մարդու և կեանքի կատարելագործումը ուղղված ձգտումն է, որ այնքան յատուկ է մարդկային հոգուն և գրեթէ նոյնքան հին է, որքան մարդ արարածին: Գոյութիւնը այս աշխարհում թէ հին, թէ նոր աշխարհը այնպէս էին կարծում, թէ աշխարհին երեսին գոյութիւն ունի մշտնջենական, անփոփոխ մի իդէալ, մի կատարելալ, որ մի անգամ ընդ միշտ պատրաստի զրկված և աշխարհում կայ մարդկութեան համար և նոյն իսկ մի ժամանակ, նախապատմական չլրանում, նաև իրականացած է եղել աշխարհում (գործադրւած գաղափար), ուստի միայն իր վերակենդանացման է սպասում: Իսկ նորագոյն ժամանակներին միտքը, ընդհակառակը, նոյն այդ ինդիւիդիալ մի իդէալ, որ կատարելալ է հիմնովին այլ տեսակի հայացալիք տեսիլ: Այս կետում (ինչպէս և բազմաթիւ այլ կետերում) նորագոյն ժամանակների մտածողութիւնը ենթարկված է պատմականութեան (հիստորիզմին) և բնաչլման (էվոլյուցիոնին) էական սկզբունքներին, որոնք անհերքելի պատճառաբանութեամբ ազդեցություն են մեղծ թէ մշտնջենական, անփոփոխ բան չը կայ աշխարհին երեսին, ամեն ինչ փոփոխվել է դարաւոր անցելու, փոփոխվել է նաև ազդեցություն:

Իւրաքանչիւր ժամանակ ունի իր չլրանի իդէալները, և թող այդ իր իդէալներով տնօրինէ իր ժամանակը, առանց հպարտ—ինքնազնաւոր յաւակնութեան ունենալու: Մշտնջենականութիւնը, որ պատմութիւնում է մեզ ազդեցելի վերաբերմամբ, նոյն պատմականութիւնը ազատութիւն է հնորում մեզ անցեալի նկատմամբ: Ինչպէս որ մեր գաղափարները չեն, որ ինչեւիշդ է նաև ազդեցություն, այնպէս էլ անցեալի իդէալները չեն, որ պիտի տերապիտող լինեն մեզ վրա: Մենք անցեալի իրականացումը ազատ գտն ենք և իրաւունք ունենք ազատ համարել մեզ և մեր կեանքը այդ անցեալի կազմաբաժան: Եւ այս երկուսն ալ իրար հետ մտածողութեան արդիւնքը, Հին աղբիւրը, հիւ-

պանել մի կողմից նոր, խելացի պիեսներով, իսկ միւս կողմից անբիծ գերակատարութեամբ և անսամբլի աջող կազմակերպութեամբ:

Երբ մենք ցանկանում ենք, որ թատրոնը յարատեւ գոյութիւն ունենայ, չը դադարէ հանդիսականների գրաւելուց և կատարէ իր կոչման վերապահված գերը, նա պարտաւոր է առանձին ուշք դարձնել նիւթի մշտական թարմութեան վրա և անսամբլի կատարելութեան վրա:

ՆԵՐԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՆՈՒՄ

Թուական 10-ին

Նոր տարի եկաւ, բայց յոյս չը կայ, որ այդ նոր տարին մի որ և է նորութիւն բերէ Բալխանում համար: Նոյն նախնու բուրգերն ու մարդիկ, նոյն պարագայ մնացածների լեզուներն ու նոյն լեզուներն: Անող կառավարիչները: Դեռ լաւ է, եթէ աւելին չը տեսնենք:

Բայց աւելին տեսնելու նշաններն արդէն երևում են: Ժողովուրդների ուժերը կրճատւում լուր յետոյ, այժմ էլ աշխատում են նրանց զրկել միակ միջնորդութիւնից—լրագրից: Ծառայողը գոնաւորապէս է միաժամանակ մի քանի թերթերի ստանալու: Նրա յոյսը դրսեւանակի վրա է, բայց այդտեղ էլ արդէն մտնել է չարաբախտ «էկոնոմիան» և ծառայողների թախանձանքը—բերել տալ հայերէն մի որ է լրագիր, բարձրագոյն կրթութեան տէր հայ կառավարիչը պատմականութեամբ է—նաև, որ էդքան առում էր, «Արձագանք» կը բերենք: Դեռ լաւ է, որ այստեղ «Արձագանք» են ուղղում բերել տալ, ուրիշ տեղեր իսկի «Մեղու» կամ «Գոռ» էլ չեն ուղղում տոմար, որովհետև

մութ չըլանում են թաղիւնը ճշմարիտ դրական տիպ գոյութիւնը մի առակ առաջադիմական արդի մտքի առաջ, մի պարտնք, որ խաբուսիկ զնորը, որ յուսահատ և ինքնված մարդկային հոգին սիրել է ևրակել իրան միջնորդութեան համար: Ընդհակառակը արդի մարդկութեան երազած «գործադր» ապագային է վերաբերում և այս յոյսերը հիմնվում են այն փաստի վրա, որ մարդկութիւնը գնալով աւելի և աւելի բարեփոխվում, բարենորոգվում է: Ուրեմն պատրաստի և մշտնջենական իդէալներ չը կան, մարդկանց պարտքն է աւելի և աւելի կատարելագործվելու: Նորամտը, միշտ աւելի և աւելի կատարելալ և վեհ իդէալներ ստեղծել և անվերջ աշխատել դրանց իրականացնելու: Այսպիսով արամաբանական, գիտական այս նորագոյն սկզբունքների հնորին վերելում յիշված հոգեբանական հիմունքը (կատարելագործութեան ձգտումը) ազատ մտածութեան և առաջադիմական մտածութեան ձև է ընդունում: առաջադիմականութիւնը—որովհետև կատարելութիւնը մեր առաջն է, ապագայում, և ոչ թէ մեր ետը, անցեալում: անցեալի աւանդներով մեզ չը պիտի կաշկանդենք, այլ ազատ մտքով ստեղծենք և իրագործենք սկիզբնական իդէալները:

Պարզ է, որ «ազատամիտ» ուղղութիւնը չունի բոլոր ժամանակներ և վայրերի համար մի անդամ ընդ միշտ պատրաստի զրկված մի ծրագիր իր բոլոր մանրամասնութիւններով: առաջուց նախատեսւած: Զէ որ հենց առաջնադիմականութիւնն է, որ պահանջում է միշտ ջանք, ջանադրութիւն իրականութիւնը նորամտը, թարմ և լաւագոյն գաղափարներ և ձգտումներ տեսնելու: և աշխատել, որ կեանքի հոսանքը այդ վերջինների շուրջով ընթանայ: Զէ որ հենց այդ նորամտը և լաւագոյն գաղափարներ և ձգտումներն են առաջադիմականութեան արդիւնքն ու ոյժը:

Զը կայ մշտնջենական, անփոփոխ առաջադիմական ծրագիր, բայց ժամանակի իւրաքանչիւր չլրանում ունի իր ծրագիրը, որ գտնէ իր

նախը 7 կոպէկ է, հանքատերերը կարող են վնասվել:

Երբ հանքատերը Ղարաբաղի մի որ և է ըլլի պտիկ, մի քարի տակ, իր հոգու փրկութեան համար հարկերն կը մտնէ, տանտեակ ոչնչարենք «առաջ» կը թորթէ, մի քանի քէֆ կանէ և մի երկու տակու գինի կը խմէ ու խմեցնէ, չէ կարող վնասվել, բայց 10—20 ռուբլի լրագրի տալուց կը վնասվի: Երբ հանքատերը հարկերն կը վճարէ ու որոտրական չուն բերել կը տայ հեռուոր տեղերից, չի վնասվի, իսկ երբ իր գործում հիւանդացած մարդուն բժշկվելու մի քանի ռուբլի տայ, կը վնասվի: Երբ հանքատերը մի ականջը կտրած ձիու համար հազարներ կը տայ չի վնասվի, բայց ծառայողին մի քանի ռուբլի ուժիկն աւելի նշանակելուց կը վնասվի:

Այո, այդպէս է, այդ չափ լաւ է հասկացել Բալխանի կառավարիչների մեծամասնութիւնը և ամեն կերպ աշխատում է ցոյց տալ, թէ ինչպէս անէ, որ հանքատերերը չը վնասվեն և ահա լրագիր կրճատելու գիտն են առնում: Հնար ունենալ փորձիլ բողոքելու, արգելքը կը տեսնեն:

Զրկվել միակ բաւականութիւնից—լրագրից—ծանր է այստեղի ծառայողների համար: Թող այդ մտածեն «բարձրագոյններն» ու մտնեն նորանց գոյութեան մէջ, միջոցների կողքին բոլորի ներ ինստիտուտին: Եւ հոգեկան բաւականութիւնից զրկվելու գնով յանձնել է: Եթէ մի որ և է թիկ հիւանդութեան արհեստագործի աշակերտ կարողանում է 10 ռուբլի ծախել ու լրագիր բերել տալ, ուր մնաց, թէ տանտեակ հազարներ զուտ արդիւնք ստացողը:

Այսպէս թէ այնպէս լրագիրների «էկոնոմիան» անելը մօղա է ընկել և Բալխանի ծառայողների միւս է փող հաւաքելու գիտն: Եւ այսպէս համար հայերէն թերթեր բերել տալ, որպէս զի այդ եւ նրանք չը սնդեն,

էական և հիմնական կետերում այնքան էլ վաղանցիկ մի երևոյթ չէ: Մարդկային առաջնադասութիւնը արաբաճա մի գետի նման չէ, նա դանդաղաբայ ընթացող է անցնում իր ձանապարհը, և առաջադիմական ծրագիրները տանտեակ տարիներ, երբեմն դարեր են սպասում իրանց իրականացման: Անցողիկ մշտնափոփոխութեան մէջ որոշ մնայուն և յարաբերաբար անփոփոխ ժամեր, չըլաններ են լինում, սրանք հասարակական առաջնադասութեան անստեղծելի աստիճաններն են, ուր կեանքը, ասեալ, կանգ է առնում մի քանի հետեւալ բարձրագոյն աստիճանի վրա բարձրանալու համար: Այս անցողիկ չըլանների յարաբերաբար անփոփոխ ծրագիրները, տարեկան ներկայ իրականութեան տեսակետից, գերակշռող նշանակութիւն ունենալ սրանք անվերջ գաղափարական կապեր են ստեղծում, որով ի մի կուտակվում են շաղկապվում նոյն ծրագրի հիմունքների: զաւանակից անձերը, և այդ ծրագիրը նոյն կուտակվում են հասարակական գործունէութեան ուղղութիւնն է գծագրում:

Այսպէս ուրեմն ազատամիտութեան մէջ պէտք է երկու տարր զանազանենք. մէկը—այն նշանաբանը, այն ընդհանուր և հիմնական հայացալիքն է, որ մարդկութեան առաջնադասութիւնը առաջադիմական ձանապարհ է բաց անում: Միւսը—որոշ ժամանակի և վայրի մարդկանց մի յայտնի ծրագիր է տալիս ժամանակակից կեանքի եղանակը կերպարանափոխելու, բարենորոգելու համար: Այս ծրագիրները կապված են որոշ ժամանակի, որոշ վայրի անցողիկ պայմաններին: և ուստի իրանք էլ ժամանակաւոր և փոփոխվող բաներ են: Փոփոխվող են որովհետև փոխվում են այն իդէալները, որոնք այդ ծրագիրների նպատակաւ են հանդիսանում: ասկայն այդ փոփոխութեան աւելի մեծ պատճառը օրվայ հանդիսանումների, կեանքի վաղանցիկ պայմանների գերակշռութիւնն է: Այս վերջին պատճառի հնորին մի և նոյն նշանակա-

որ ներսիսեան դպրոցն էլ միմիայնաբար է, ինչպէս նախնային մէկն է անուամբ:

Նոր տարվայ բերած բարիքներից մէկն էլ այն է, որ անդիլական ֆիրմաներում կատարեալ նպատակներ է սկսել հայ գործաւորների դէմ: Մի ինչ որ Բուսակ կարողանում է 90-ամյակի արհեստաւոր ու բանուոր հայեր դուրս վերցնել լոկ նրա համար, որ նրան կրակում անել են, թէ հայերը պատրաստուում են բոլորից խորոված անել: Բուսակը շատ լաւ ճանաչում է անստորագրել նամակ գրողներին, որոնք հայերին մի-մի մարդուկներ ստիպանք են դարձնում իրանց նամակում: Բայց իր ինչ գործն է, չէ որ դա մի առիթ է վաղուց փայլած ծրագիրն իրագործելու, հայերին անգործ թողնելու: «Երբ» լրագիրն իրաւամբ է նկատում, թէ «Բնէ և նշանակում այս: Թող դրան Բուսակը պատասխանէ, որ սակայն նախօրոք յայտնի է, թէ ինչ ունի պատրաստած պատասխաններ համար:

Նորութիւններ նոր տարին շատ է խոստանում, ինչպէս թանգանոց մահակով մշակներին ծեծելու սովորութիւնը: այդպէս ծեծել են մի մշակի և նրան 5 րուբլի տուգանքի ենթարկել, որովհետև 5 րուբլիանոց մահակը կտրուել է մէջքին զարկելուց, թէ և խեղճ մշակը բողոքում է, թէ ինչու չեն իրան 50 կոպէկանոց մահակով ծեծել: Բայց կառավարիչ մարդը կարող է 50 կոպէկանոց ձեռնափայտով մահ գալ:

Մ. Տէր-Դանիէլեանց

ՆԱՄԱԿ ՏԱԾԻՆԵՆՏԻՑ

Թուովարի 4-ին

Ամսիս 1-ին տեղիս հայ թատերասերների խումբը տուեց երրորդ ներկայութեամբ Անդիլական երկրաշարժից վնասվածների օգուտին: Թիւրքաւորների մայրաքաղաքում բնակվող մի քանի տուն հայերը յետ չը մնացին ուրիշ ազգերից՝ իրանց եղբայրական ձեռքը մեկնելու թշուառ, անտուն-անտիրական, մերկ ու քաղցած Անդիլականներին: Ո՛ր ոք չը ինչպիսիք իր լուսնայն ալի կարօտեալ ժողովուրդին, թէ փողով և թէ ուրիշ միջոցներով:

Անս մի խումբ երիտասարդներ, զանազան դասակարգի պատկանող, ձեռք-ձեռքի տուած, պ. Ա. Սալիսեանի ղեկավարութեամբ, ներկայացրին երեք վոլորվորներ—«Ունէօի թուզ», «Երախտ» և «Օրթոստալի զեֆը»: Զը նայած որ դրված էին այդպիսի անհամ և դատարկ վոլորվորներ, բայց բոլոր հայ ժողովուրդը սիրով յօժարվել էր գալ ու խրախուսել երկար ծա-

կէտին հասնելու համար հարկաւոր է լինում տարբեր ժամանակներում և տարբեր պայմաններում տարբեր միջոցներով, տարբեր գործիքներով դիմելու: Այս ի նկատի ունենալով պէտք է դիտենք, որ իրաւաբանական ծրագրի մէջ կայ է աւելանալ մաս (ինչպէս, նպատակակետը), որ աւելի մնացուն, յարատեւ բնաւորութիւն է ունենում: Կայ և երկրորդական մաս (միջոցներ, գործիքներ, մտադրոյն նպատակներ), որ համեմատաբար աւելի դիւրափոփոխ են: հանդիսանում: Ծրագրի էականի նկատմամբ համաձայն լինելի է իւրաքանչիւր կուսակցութեան ծագման, գոյութեան և յարատեւութեան հիմքը: առանց այս անհրաժեշտ համախոհութեան մի կուսակցութիւն չէ կարող հանդէս գալ: Սակայն երկրորդական մասի նկատմամբ համակարգիչը լինելի է կարեւոր է, որպէս զի կուսակցութեան գործունէութիւնը չը ցրվի, ոյժերը չը ջլտուին, այլ կենտրոնացած, միահամուռ թափով կատարեն իրանց գործը:

Ինչն է մեր, ներկայ հայրենի, ազատամիտ ուղղութեան ծրագրի էականի բովանդակութիւնը և ինչ ընդհանուր բանաձևով կարելի է արտայայտել այդ—Դիտենք առաջադիմական ուղղութեան և կուսակցութեան ծագումը, երկնամասնաց գոյութեան ընթացքում կատարած գործունէութիւնը, քարոզած կարգերը, համեմատուած այդ բոլորը այն կարգերի հետ, որոնց դէմ ուղղված է եղել նոյն կուսակցութեան հասարակական մարտը—և մենք կը գտնենք այն եզրակացութեան, որ ազատամտութեան երեւոյթի ամբողջ խմբում է—կոնի ա սի ա կ ա ն ու թ է ա ն դ է մ յ ա ն ու ն Եւ ռ օ ղ ա յ ի ք ա ղ ա ղ ու թ է ա ն թ է ա ն:

Այս անցքի պատմական-կուլտուրական հիմքը այն բնագրական զօրեղ ձգտումն է, որ հայութեան լուսաւորն և առաջադէմ տարրը միշտ ունեցել է զէպի Արեւմուտքը, զէպի լուսաւոր Եւրոպան: Ծառ հին է այդ ձգտումը: գոց է նոյնքան հին, որքան հայոց պատմութիւնը: Զօրեղ է այդ ձգտումը, ձախող, ծանր պայմանները կարող էին արգելք լինել այդ ձգտման առեւմանակեայ արտայայտմանը, բայց անգոր են

փահարութիւնով այդ փորձի խմբի եռանդը: զէպի հայ բնիք ու բարբառը: Բացի հայերից կային և շատ այլազգիներ, որոնք հետաքրքրութիւնից էին և կը տեսնելու ինչպիսիք անգամ հայերէն ներկայացման ֆիլիաները կարգաւորվ Տաշկենդի պատերից կացրած, զարմացել էին «Միթէ հայերը ունեն գրականութիւն, բնա, և քանի հայ կայ այստեղ, որ ներկայացում են տալիս», հարցնում էին շատերը: Այդ օգոյցներին խաղաղ պատճառը կանոնադրութիւնն էր, կանայք այս անգամ չը մասնակցեցին, զանազան պատճառներ բերելով:

Ժողովուրդը պարտաւորեցրեց սիրողներին իրանց համակրանքով զէպի մայրենի լեզուն, կային այնպիսիները որոնք վճարեցին 3—5 րուբլի տոմսակի համար: Սիրողները, տեսնելով ժողովրդի համակրանքը, մտադիր են ժողովրդական ներկայացումներ տալ, մուտքը նշանակելով 10 կոպէկից մինչև 1 րուբլի: Գեղեցիկ գործ է, կը ցանկանանք յաջողութիւն: Միայն խնդրում ենք տեղիս հայ կանանց, որ աշակցեն երիտասարդներին այդ գեղեցիկ գործը առաջ տանելով:

Մուտք եղաւ 175 րուբլի, ծախս՝ 106 ր. 88 կոպ., զուտ արդէնք մնաց 68 րուբլի 12 կոպ.: որը և յանձնվեց երկրաշարժից վնասվածներին օգնող կոմիտէին:

Տ. Մելիք-Յիւսէֆեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեկ, յունվարի 14-ին, կովկասեան գեղաւանտեական ընկերութեան մէջ ընկնում էր մի հետաքրքրական հարց, այն է մայրենի լեզուի դաստանդութեան մասին տարական դպրոցում: Զեկուցանողներն էին սովորան Կրիմ-Գիրէյ և Նատրոսի: Նիստը բազմաւարդ էր և վիճաբանութիւնները հետաքրքրական: Մենք կը տանք աւելի մանրամասն տեղեկութիւն այդ նիստի մասին:

Մայիսից, Թագուէի էլիօնօպուլոյից, ստացանք 10 րուբլի մի օրինակ «Մշակ» ուղարկելու այն տեղերը, ուր աւելի կարիք է զգացվում լրագրի:

Թիֆլիսի քաղաքային ուսարման անցեալ շարժի ստացաւ Թիֆլիսի արհեստաւորաց ուսումնարանի գիրկէն Օգանեզովից գրաւոր պահանջ՝ մատակարարելու նրան կարեւոր միջոցները ուսումնարանի պահպանութեան համար: Երեկ արմատախիլ անել հայի այդ ցեղական ձգտումը: Աստուծոյ տեղափակված, ասիացիներով չըջափակված՝ հայ ազգը միշտ զէպի լըս—Արեւմուտք է դիմել, Արեւմուտքի կարգերը սիրել և յարգել, կարծես եւրոպացիները էր մտերիմ հայրենակիցները, հարազատ ազգակիցները լինէին: Տոկուն յամառութեամբ դարեր շարունակվող այս ձգտումը և վերաբերմունքը զէպի Արեւմուտքը, անուշտ, մի փառ է, որ հայերիս երակների մէջ հնդիկ-եւրոպացիներին ցեղակից արիւն է հոսում:

Մեր նորագոյն պատմութեան ընթացքում նշնայեալ պալլաս չեն եղել Արեւմուտքի հետ չիլիւրէ, հաղորդակցվելու զէպերը: Սակայն արդի ազատամտութեան, որպէս որոշ ծրագրի սկզբնաւորութիւնը կապված է Գրիգոր Արծրունու հրապարակագրական գործունէութեան հետ: Անշուշտ Գր. Արծրունուց առաջ էլ «Ասիայի» և «Եւրոպայի» մարտնչում եղել է հայոց հողի վրա: անշուշտ Գր. Արծրունուց առաջ էլ Եւրոպայի ազգէն է մեզ վրա և որոշ չափով իր ձեռքի համեմատ կերպարանափոխել մեր կեանքը: Բայց նախ քան ներկայ ազատամտութեան կազմակերպվելը՝ այդ տեղի էր ունենում անգիտակցաբար, պատմահամակարգում էինք առանց մեզ հայի տալու: մեր մէջ կատարվող փոփոխութիւնների մասին, առանց հոգ տանելու մեր սեփական ձեռքն առնել այդ կերպարանափոխման ղեկը և դիտակցութիւն ու սխառնում առաջ տանել հայոց քաղաքակրթութեան գործը: Գիտակից և ինքնագործ կերպով եւրոպական իւրացնելու, «Եւրոպայի» «Ասիայի» պատմաւարտութեան համար հարկաւոր էր, որ մենք ոչ միայն ծանօթ լինէինք Եւրոպային, այլ մկրտված, կրթված եւրոպական ոգով:

Մեզանում շատ են եղել, այժմ էլ շատ կան մարդիկ, որոնք տեղեակ են եւրոպական կեանքին, բայց խիստ սակաւթիւ և հազուադիւս են եղել և են միջանում այն անհատները, որոնք ոչ միայն գիտեն Եւրոպան, այլ հոգով իսկ եւրոպացի են: Այդ հայ—եւրոպացի-

մար: Ուսարման, ի նկատի առնելով ուսումնարանական մասնաժողովի որոշումը՝ չը ճանաչել Օգանեզովին գիրկէն և ուսումնարանի պահպանութեան միջոցները յանձնել ուսուցիչ Մելիք-Ալլահիէրեանին, վճուեց պահանջված գրամը յանձնել ուսումնարանական մասնաժողովին և այդ հարցի մասին մի ղեկուցում ներկայարարել գիրկէն Օգանեզով, չը ստանալով պահանջված միջոցները քաղաքից, դիմել է կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաւարձին՝ ինդիկով կամ փակել ուսումնարանը և կամ ստիպել քաղաքային վարչութեանը տալու կարեւոր միջոցները՝ ուսումնարանի պահպանութեան համար:

Կիրակի, յունվարի 12-ին, ժամի 4-ին և 30 րոպէին կէսօրից յետոյ, մարդատար № 70 գնացքը, Երևանեան գծի Ալազեռի և Կարաբուրձի կայարանների միջև, դուրս բնկաւ Բէյքերից իր ամբողջ կազմով: Խորտակման ժամանակ սպանվեց կոնդուկտոր Միխայիլ Զիտարչիլի, ծանր վերաւորվեցին ճանապարհորդները Մանաթ Սայիդ-օղլի և Սամբ-օղլի, թեթեւ վէրքեր ստացան անդրկովկասեան երկաթուղիների արտելչիկ Իլան Գոյօմեզով, պոստային աստիճանաւոր Սերգէյ Գրուշիկի և ճանապարհորդ իտալի-Իրաւի-օղլի: Գնացքի խորտակման տեղում դիմը ծածկված էր ձիւնի հաստ չերտով, որի խորութիւնը հասնում էր 6 վերջկի: Անմիջապէս Երևանից, Ալեքսանդրօպոլից և Թիֆլիսից աղէտի տեղը ուղարկվեցին գնացքներ բժիշկներ և օգնութեան կաւարներ պարագաների հետ միասին Վերաւորվեցին խորտակման տեղում առաջին օգնութիւնը ստանալուց յետոյ, ուղարկվեցին Երևանի և Ալեքսանդրօպոլի երկաթուղային հիւանդանոցները: Այս պատճառով գնացքների երթևեկութիւնը Ալեքսանդրօպոլ-Երևանեան գծի վրա ընդհատված է յունվարի 12-ից մինչև 16-ը:

«ԿԱՅԱՅ» լրագրին հեռագրում են Պետերբուրգից: «Հիմնվում է Էլեքտրոնական ֆունկտիոնը և Ելեքտրոնական Թիֆլիսում 300,000 րուբլի գրամադրամով և փայտալճառութեան կովկասեան—սև-ծովեան ընկերութիւն 750,000 րուբլի գրամադրամով:

Երկուշաբթի, յունվարի 14-ին, հայոց գրամատիական ընկերութեան խումբը տիկին Սիւրանյի երկրորդ դաստիարակ ներկայացրեց

ներքից էր Գրիգոր Արծրունին, որ իր անբեծ անարատ բարոյականի և հանձնարեղ գործի ձիրքերի շնորհիւ կարողացաւ խմբել, կազմակերպել մի կենդանի և զօրեղ հասարակական հոսանք: Միայն եւրոպացի դասած հայր կարող էր եւրոպայի քաղաքակրթութեան թարգման հանդիսանալ հայոց կեանքում: միայն այդպիսի անհատը կարող էր եւրոպացու աչքով նայել, եւրոպացու նման վերաբերվել ներկայ իրականութեանը:

Եւրոպացու նման վերաբերվել կեանքի երեւոյթներին—հաւ մի բանաձև, որ անհուն բովանդակութիւն է պարունակում իր մէջ: Ինչպէս որ եւրոպացին վերաբերված է իր կեանքին՝ նոյնպիսի վերաբերմունք էլ մենք հայրս պիտի ունենանք մեր կեանքի նկատմամբ, և ու վերաբերվել շատ է դիտած և համեմատած է ասիացու և եւրոպացու աշխարհայեցողները, կենցաղաւարտութեան և գործունէութեան եղանակները, ու նկատած է այն ազգային տարբերութիւնը, որ բաժանում է մարդկային այդ երկու տիպարները—հաւ կը հասկանայ յիշեալ բանաձևի խորին խմբում: «Եւրոպականութիւնը» ոչ միայն եղած ինդիկներին և երևոյթներին, նոր լուծման, նոր ճանապարհ է ցոյց տալիս, հորիզոններ է բաց անում հասարակական գործունէութեան առաջ: Որպէս կէտ նպատակի «Եւրոպականութիւնը» մեզ վրա պարտք է դրնում, որ մենք աշխատենք հասնել արդի քաղաքակրթութեան և այն ունենան նրանց հետ միասին և գոյգնթացաբար շարունակենք մեր գոյութիւնը մարդկութեան պատմութեան ընթացքում:

«Եւրոպականութիւնը» նշանաւոր ընդունող արդի հայ ազատամտութեան հիմնադիրը և առաջադիմական կուսակցութեան պարագլուխ հոգով նուրբ եւրոպացի դասած հայը միայն կարող էր լինել, և այդ հայը—Գրիգոր Արծրունի: հայ մարդու և լուսամիտ եւրոպացու Նոյն այդ եւրոպացին էր, որ «Ասիայի» կեղծ աւանդական տակ ծաղկում էր իր հրապարակի ֆե-

նեմիւրովիչ-Դանիէլայի «Կեանքի արժէքը» գրաման, թարգմանութիւն Ադ. Մուրադեզեանի: Թատրոնում շատ քիչ հասարակութիւն կար և մուտք եղել էր միայն 240 րուբլի: Այդ հանգամանքը այս անգամ մենք բացատրում ենք նրանով, որ պիտան շատ ծանօթ է հասարակութեան և մի քանի անգամ խաղացված է: Տիկին Սիւրանյի իր սովորական տաղանդով խաղաց Աննա Վիկտորովնայի դերը: ոչ նուազ գեղեցիկ կատարեց Դանիէլ Դեմոնի դերը պ. Պետրոսեան:

Թիֆլիսի օպերային խումբը որոշեց տալ մի քանի օպերաներ: Երկուշաբթի, յունվարի 13-ին, նա ներկայացրեց «Գէյշա» օպերան: Բացի օպերայի խմբից մասնակցում էին սիրող Ամալին և դերասան Արաքսեան: Կանացի պատանխատու դերերում հանդէս եկան երգչուհիներ Գալինա և Արցիբաշեւի և ունեցան աղողութիւն: Գալինա և Արցիբաշեւի իւրաքանչիւր օպերային թեթեւ և աշխույժ ձևեր, երգում էր բնորոշ չէլեսներով և երեկնեւրով: Արցիբաշեւի իրան աւելի լուրջ էր պահում Օ-Մի դերում, քան հարկաւոր էր: Նա աւելի օպերային երգչուհի էր, առանց օպերային չէլեսների: Ամալին և Արաքսեան ծիծաղացրին հասարակութեանը, բայց դեռ բոլորովին չէին բնութագրել իրանց դերերին: Թատրոնը լիքն էր «Գէյշա» օպերաներով, երեկ, երեքշաբթի, կրկնվեց:

ԿԱՍՍԻՑ մեզ գրում են. «Կարծում կատարեալ սառնամանիք է. երբեմն առաւօտները ցրտութեան աստիճանը հասնում է մինչև 30-ի: Ըստ Ռեօմիւրի եթէ այսպէս շարունակվի մի քանի օր էլ, երեկ ուսումնարաններում դաստուութիւնը կընդհատվի: Լուր է պատում, որ Կարսի չըջան ժողովրդական դպրոցների տեսուչ պ. Վ. Սէլիկին տեղափոխվում է ուրիշ տեղ աւելի բարձր պաշտօնով:

ԵԿԱՏԵՐԻՆՆՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս պետական դպրոցների հայ սաները բաւական առաջ են գնացել երաժշտութեան մէջ: Այս տոներին ես հրաւիրված էի տեղիս գիմնազիոնի գիրկէն լսելու աշակերտական կոնցերտը: Մասնակցողներից մեծ մասը հայեր էին: Մեծ օվաղիսներ արժանացաւ 6-րդ դասաւան աշակերտ պ. Մ. Ե., որ դուրս էր եկել բնա իր պատրաստած «СТРУВНІЙ ОРКЕСТР»-ով: Պ. Մ. Ե. առանձին ուղարկութիւն է գրաւում նրանով, որ ոչ մի տեղ երաժշտութիւն սովորելու օրինակները սրամիտ հիւսիսով ասիականութեան արտայայտութիւնները մեր ընթացիկ կեանքի առօրեայ երեւոյթներում: Նոյն եւրոպացու անուն էր գրում ընթերցողը կրակող քարոզներով իր առաջնորդներին «Գ. Ա.» զըլ-խատառներ օտարագրութեան տակ:

Այսօր մենք ներկայ ենք Գ. Արծրունու մահվան տաճարային տարեգրքին: Սակայն մահկանացու է մարդու անձնականը, եսականը: Իսկ այն «մարդը», որ ապրում է և գործում է որոշ հասարակական, հանրային նպատակի համար, որ իր անձնական շահերի, եսական միտումների սահմաններից դուրս գտնվող գործ է ստեղծագործում—նոյնքան անմահ է, որքան անմահ է նոյն այդ հանրային նշանակութիւն ունեցող գործը: Այդ գործը գործիչի մարմնացումն է դառնում, իր վարպետ—մշակողի հոգու կնիքը կրում իր վրա, նրա հարազատ հոգիոր զաւակը, նրա անձնաւորութեան մշտնջենական փոխանորդը հանդիսանում: Մենք էլ Գրիգորը, Գրիգոր Երեմիէի: բայց «Գրիգոր Արծրունի», ազատամիտ կուսակցութեան հիմնադիր—պարագլուխը կենդանի է և կենդանի կը մնայ, քանի կենդանի են նրա քարոզած ուղղութիւնը, նրա սկսած և առաջ տարած գործը. և միթէ այսօր էլ մենք չենք զգում ազատամիտ կուսակցութեան դասականներ խորքերում նոյն «ազնիւ հայ-եւրոպացու» շունչը:

Հայ ազատամիտ կուսակցութիւնը այսօր երկու միմեանց յաջորդող սերունդներից անհղաներ ունի իր կազմի մէջ. մէկը—վատաւար անցեալի ներկայացուցիչ, միւսը—հասարակական նոր առաջադիմական հոսանքների թող առաջադիմական կուսակցութեան բոլոր կողմնակիցների միահամուռ գործակցութեամբ առաջ տարվել այն հանրօգուտ գործը, որի մար շատ բան արված է, բայց դեռ այն բան կայ կատարելու:

Տ.

րած չէ, այլ ինքնակրթութեամբ, աւելի ուղիղ, առանձին ոէր աստեղծող գէպի մեղիկան աշխարհ առաջ գնաց, որ ֆուրոր հանելով անցեալ երեկոյթին, այժմ գիրեկտորի առաջարկութեամբ պատրաստուելու է բարեկենդանին էլ մի լաւ երաժշտական երեկոյթ կազմել Մենք ականատես էինք, թէ ինչպէս յարգելի գիրեկտորը փայլաւոր էր պատանի գիրիժօրին Օրկեստրի գլխաւոր և աչքի ընկնող ոյժերը հայեր են: Այս հանգամանքը նոյն իսկ հասարակութեան խօսակցութեան առարկայ էր: Հրաւիրված էին նաև երկաթուղիական դեպքերը, ուր նոյնպէս հայ ասաներն էին մասնակցում: Լաւ ձայն ունի օր. Կ., որը մտադիր է գիրմաղիօնը աւարտելուց յետոյ գնալ շարունակել կոնսերվատորիայում: Տեղական դաշնակի վարժուհու մօտ կար երաժշտական մի առաւօտ, որտեղ մասնակցում էին նաև հայ չնորսալի ջութակահար պ. Նազարեանի հայ շարունակողը: Հասարակութեան համակրանքին արժանացաւ Տ. տարեկան հայ երեխան, որ հանդիստ և մաքուր նուագեց ջութակի վրա, այս փորձիկ Միքայէլը մի քանի անգամ դուրս է եկել քաղաքում դպրոցներից մէկի ընտիրաւ, ահագին բազմութեան առաջ, և մեծ ցոյցերի է արժանացել: Լաւ ապագայ է խոստանում աշակերտ ջութակահար—է., որ այս ասարի աւարտում է գիրմաղիօնը:

ԱՐՄԱԻԻԻԹ մեզ գրում են. «Երեսօտն պ. Գալֆայեանը Արմաւիրում, տեղական սերողների մասնակցութեամբ, յունվարի 4-ին «Համալէտից» 7 պատկեր ներկայացրեց: Նրա աշող խաղը ժողովրդի վրա խոր ազաւորութիւն թողեց, որը վարձատրեց նրան բոլոր ծախահարութեամբ:

ԱՐՄԱԻԻԻԹ ՏԵՍՈՒԹԻԻՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ

Ճիւղադէմքիս, դեկտեմբերի 31-ին Վաղուց է, որ ես ցանկանում էի համառօտ կերպով ձեզ գրել ամերիկացոց հասարակական դպրոցների մասին: Երէկ մի նոր փառաւոր բարձրագոյն դպրոցի բացվելը ստիպեց ինձ այդ ցանկութիւնս անմիջապէս կատարել:

Ամերիկա այցելողի ուշադրութիւնը գրաւող ամենաառաջին առարկաներից մէկը այդ հասարակական դպրոցներն են: Ինչպէս ամեն մի գործի մէջ, նոյնպէս և կրթական ասպարէզի մէջ, ամերիկացիները աշխատում են գերազանցել, առաջին մրցանակը առնել աշխարհիս մէջ:

Երեխաների կրթութիւնը Ամերիկայում օրէնքով պարտաւորեցուցել է: Իրանց այդ օրէնքը առաջ տանելու համար ամերիկացիներն ունեն հասարակական դպրոցներ, ուր հարկը պահանջում է ուսանել հարուստի ու աղքատի որդին միաստեղ, հաւասարապէս, ազատ ու ձրի: Այդ կրթութեան ստանդարտ միջոցով ու ծառայի զաւակները անաչառութեամբ ստանում են մի և նոյն կրթութիւնը և հոգատարութիւնը:

Կառավարութիւնը նպատակ է այդ դպրոցներին: Դրանք բաժանված են զանազան կարգի կամ աստիճանի. օրինակի համար՝ մանկավարժական մասը, քերականական դպրոց և բարձրագոյն դպրոց:

Ամեն մարդ ստիպված է աճողազն քերականական դպրոցի կրթութիւնը տալ իր զաւակներին: Քերականական դպրոցի աւարտողները կարող են մանկ բարձրագոյն դպրոցներ, բայց ընդհանրապէս փոքրամասնութիւնն է, որ օգուտ է քաղում այդ արտօնութիւնից: Ամերիկացիները որքան որ կրթասէր ու ազատասէր մարդիկ են, նոյնչափ և փողատէր են, և ես համարձակվում եմ ասելու, որ փողատէրութիւնն է, որ նրանց մասամբ կրթասէր է դարձրել: Նրանք լաւ հասկացել են, որ փող չանելու համար կրթութիւնն պէտք է ունենալ և հէնց այդ է պատճառը, որ քերականական դպրոցը աւարտելուց յետոյ, չստեղծ այդ փող աշխատելու համար բաւական համարելով, գործել են սկսում: Եւ որովհետեւ բարձրագոյն դպրոց մտնողների թիւը այդպիսով ընկնում է, հետևանքը այն է եղած, որ այդ կարգի դպրոցների թիւը շատ քիչ է: Ճիւղադէմքիսի մէջ միայն երեք բարձրագոյն դպրոց կայ, մինչդեռ քերականական դպրոցների թիւը տասնեակներ է հասնում, ամեն մի թաղ ունի իր դպրոցը:

Բարձրագոյն դպրոցները յետոյ գալիս են քոլէճները և համալսարանները, որոնք թէև ձրի չեն, բայց հասարակութեան համար շատ արտօնութիւններ ունեն և ամեն մի առաջադէմ ուսանող կարող է օգուտ քաղել և ձրի

ուսանել: Ինչպէս վերը յիշած եմ արդէն, ամերիկացիները ձգտում են կրթութեան մէջ առաջնորդող լինել և որպէս զի իրանց այդ նպատակը առաջ տանեն, ամեն տարի մեծ գումարներ են նուիրում և կրթութիւնը որքան կարելի է հանրամատչելի դարձնում: Նրանք լաւ գիտեն ու համոզված են իրանց պատմութեամբ, փորձառութեամբ, որ իրանց ազգային պատմութեան մէջ մեծ դեր խաղացողները—արուեստագէտներ, գիտնականներ, հետախուզողներ, հնարիչներ, օրինակի համար, Վալինգտօնը, Գրանտը, Էյդիսօն և Յրանկլինը իրանց ձեռքում, նախագահի երևանաւում պէս սկսեցին ծածանել և իրանց հուրրաններով օգրթնագրեցին:

Օրվայ գլխաւոր ճառախօսն էր նախագահը, որը ի միջի ալլոց ասաց.—«Ես անչափ հաճութիւն եմ գգում այստեղ լինելուս պատճառով: Դրան մօտ ինձ ցոյց տուած ընդունելութիւնը անպէս խորհել տուեց ինձ, թէ ֆուտ բոլ խաղը տեսնելու է գնում (դպրոցական մի խաղ): Հասարակական դպրոցների աշակերտներին սովորեցնում են աշխատութիւն ու լնանախրութիւն, բայց տարակոյս չը կայ այստեղի պատանիները կարող են նաև լաւ երգել:

«Թող մի տաք, որ խաղը արգելք դառնայ ձեր գործին, բայց երբ խաղում էք խաղացէք, որքան որ կարող էք, որքան ձեր ֆիզիկական ոյժերը թող կը տան:

Ես ուրախ եմ այստեղ լինելուս համար, այդ նոր գեղեցիկ շէնքի բացման հանդէսին: Մի կարգ չինութիւնների մէջ ձեր այդ նոր չինութիւնը ամենաառաջին տեղն է բռնում, ցոյց տալով կրթութեան առաջադիմութիւնը:

Շատ տարիներ չէ, երբ հասարակական դպրոցի սիստեմ սկսվեց, բայց առաջադիմութիւնը մեծ է եղել: Այժմ Ճիւղադէմքիսի մէջ միայն հազարաւոր աշակերտներ և ուսուցիչներ կան, որոնք ստացել են և ստանում են իրանց մտաւոր պաշարը այդ հասարակութեան մէջ ձրի:

Դպրոցի սիստեմի աճումը մեր այս մեծ երկրի մէջ անմասն է եղած: Ի հարկէ, ուրիշ կերպ չէր կարող լինել, մեր ամբողջ ինդուստրիի աճումը կախված է դպրոցներից դուրս եկող քաղաքացիների աստիճանից:

Մեր երկրի մարդկանց մէջ քաղաքացիութիւնը ամենալաւ գնահատողները ուսուցիչներն են: Նրանք պէտք է գործեն խաղ քաղաքացիների հետ և նրանք պէտք է վերջացնեն կատարելագործին նրանց:

Հասարակական դպրոցի դաստիարակութիւնը պէտք է պարունակէ բնաստութեան դաստիարակութիւնն այնքան, որքան և մտաւոր, և գլխաւոր ֆակտորը դրանց մէջ ուսանողի հետ անձնական ծանօթութիւնն է: Ուսուցիչ և ուսանողի յարաբերութիւնը աւելի մօտ է քան թէ ուրիշ որ և իցէ մէկինը, բայց ծնողներից Մեր համբերութիւնը պէտք է շատ քիչ լինի այն ուսուցիչ հետ, որ կիսաախրտ կերպով է գործում:

Այն մարդը կամ կինը, որ գործում է այնպէս, ինչպէս արժան է գործել, նա է այն մարդը կամ կինը, որ ապրում է իր գործի մէջ:

Մի բան, որ շատ նշանաւոր է այդ դպրոցների ծրագրի մէջ և արժան է օրինակելու, այդ կին կամ օրիորդ ուսուցիչների թուի մեծամասնութիւնն է առաջին երկու մասնաճիւղի—մանկավարժական և քերականական դպրոցների մէջ:

Ընդհանուր ընթացքի մասին շատ քիչ կարելի է ասել: Ամերիկացիները հակառակ են, չեն սիրում աշակերտներին դասերով ծանրաբեռներ Առաջին երկու մասի ծրագրերը, եթէ կարելի է այդպէս ասել, փոփոխակի է, եթէ մի աշակերտ ջանասէր է, քաջ ու սրամիտ, կարող է մի կարգից միւսը փոխել անորոշ ժամանակի մէջ և այդպէս առաջ անցնել ու աւարտել կարճ ժամանակամշջոցում քան թէ իր ընկերները Իսկ բարձրագոյն դպրոցի ընթացքը չորս տարի է, իւրաքանչիւր տարի ուսնալով ինչ դպրոցական ամիսներ և երեք արձակուրդներ:

Բարձրագոյն դպրոցի ուսման առարկաները կազմում են մաթեմատիկայի, բնական և ֆիզիկական գիտութիւնների տարրական մասերը: Լեզուագիտութեան բաժնի մէջ սովորեցնում են գերմաներէն, լատիներէն և յունարէն: Բարձրագոյն դպրոցը աւարտողների տարիքը միջին թուով 18 տարի է:

Ե. ՏԵՐ-ՍԱՐԳՍԻԱՆ

ԱՐՄԱԻԻԻԹ ԼՈՒՐԻՆ

—«Kölnische Zeitung» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, թէ րէֆորմների այն նախագիծի մէջ, որ Ռուսաստանը և Աւստրո-Ունգարիան պէտք է առաջարկեն Բ. Դրանը, գլխաւոր պահանջը կը լինի՝ հրաւիրել մի եւրօպացի հմուտ մասնագէտ, որ կարողանար իրագործել րէֆորմները Մակեդոնիայում և ինքը պատասխանատու լինէր այդ իրագործման համար: Սուլթանի համաձայնութիւնը ստանալու նպատակով պետութիւնները մտադիր են ոչ մի միջոց չը խնայել սուլթանի վրա ճշդում գործ դնելու համար: Այս միջոցների հետ կապ ունի նաև, ինչպէս ասում են, աւստրո-ունգարական նաւատորմի ուղեորութիւնը դէպի Թիւրքական ջրերը:

—Մօտ օրերումս հեռագիրը հաղորդեց, որ Պարիզում վախճանվեց «Times» լրագրի աշխարհահռչակ թղթակից Բյօլից: Նա ծնվել էր Աւստրիայում 1825 թւականին և մանկական հասակից տեղափոխվելով Յրանսիա՝ ընդունել էր ֆրանսիա-հայատականութիւն: Բյօլիցի հոչակը սկսվում է 1870 թւականից, երբ նա դարձաւ «Times»-ի թղթակիցը: Հէնց առաջին թղթակիցութիւններից նա իր վրա դարձրեց ամենաքիչ ուշադրութիւնը: Նրանից առաջ «Times»-ի թղթակիցները հազուադիւրս և ամենանշանաւոր դէպքերում միայն դիմում էին հեռագրի օգնութեան: Բյօլիցը սկսեց հեռագիրներ ուղարկել ամեն օր: Այդ հեռագիրները իսկոյն արտատպվում էին միւս լրագիրներում և տարածվում ամբողջ աշխարհում, մինչ այն աստիճան նրանք բովանդակվեց և հետաքրքրական էին համարվում: Բյօլից չէր անհամապատկերում միայն տեղեկութիւնները արագ և անպակաս հաղորդելով: Նա, չնորհի իր արտասովոր ընդունակութեան տեղեկութիւններ հաւաքելու՝ կարողանում էր նախագուշակել դէպքերը: Նա մի անվախ, ամեն տեղ մտնող և չափազանց ճարպիկ ինտէրվիւթօր էր: Նա իր ժողովրդաստական երկարամեայ պաշտօնավարութեան ժամանակ ինտէրվիւթ է ունեցել եւրօպական շատ վեհապետների և նշանաւոր քաղաքական գործիչների հետ: Բյօլիցի մերկայացումները անգին աղբուկ էին բարձրացնում և լուրջ տեղեկութիւն էին գործում քաղաքականութեան վրա: 1875 թւականին նա մերկայացրեց գերմանական ծրագրիները՝ նորից յարձակումն գործելու Յրանսիայի վրա: 1878 թւականին նա հաղորդեց «Times»-ին Բերլինի դաշնագրի էութիւնը առաջ քան նա ստորագրված էր պետութիւնների ներկայացուցիչների կողմից, այնպէս որ Բերլինի դաշնագիրը ֆրանսիական և անգլիական ինդուստրիով երեսաց «Times»-ի մէջ ան րօպէին, երբ նրան ստորագրում էին: Բերլինում թէ ինչպէս Բյօլից ժամանակից առաջ ձեռք բերեց դաշնագրի պատճէնը՝ մնաց գաղտնիք, թէպէտ և խիստ քննութիւն նշանակվեց դրա համար:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՅՈՒՍԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱՅԱԼՈՒԹԻՒՆԵՐ

13 յունվարի

ԵՐԵՎԱՆԻ ԹՈՒՆՎԱՐԻ 12-ին Երևանի ճանապարհի վրա պօստային գնացքը խօրտակվեց: Կան մարդկային զոհեր:

ԿԻՆՎԷ. Աւարտական քննութիւնները պօլիտէխնիկական ինստիտուտում կը սկսվեն յունվարի 14-ին: Յինանների միջնորդ քննական յանձնաժողովի անդամ նշանակվեց Մենդելեւիկին:

ՈՒՐԱԼՍԿ. «Трагедия Войсковых Вѣдомостей» հաղորդում է, որ ծովը տարած 80 կազակների մասին ամենապատկառելի գեղեցիկ հեռագրի վրա Թագաւոր Կայսրը մակագրեց. «Ամեն միջոց գործ դնել դժբաղդն երկին փրկելու համար»:

ԻՆՐԼԻՆ. Թագաժառանգ պրինցը առաւօտեան ժամանեց:

ՎԵՆԵՏԻՍՊՈՐ. Դէլարէյ մի կոչով դիմեց բօւրներին, յորդորելով նրանց նոր կառավարութեան ժամանակ նոյնպիսի բարի քաղաքացիներ լինել, ինչպէս նախկինի ժամանակ էին: Յիժ, Թեկնածուն նշանաւոր զօրքով առաջ է ընթանում: Առաջապահ գունդը մօտեցում Գիցից 25—30 մղոն հեռավորութեան վրա գտնուող տեղին: Սպասում են, որ տեղի կունենայ կտրական պատերազմ:

ՖԻԼԻՊՊՊՈԼ. Հայոց պատերաքի կնանքի դէմ արած փորձը, ինչպէս կարծում են, քաղաքական չարժանիքներից չէր զրդված, թէպէտ առիթ տուեց մի քանի հայերին չարանդութեամբ խօսել Օրմանեանի քիւրասիւրտութեան մասին:

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ. Թունվարի 12-ին «Աղւաւական» ների ժողովարանումս կայացաւ կօնցերտ ի նպատակ անդիժանցիների, ներկայութեամբ Թագաւոր Կայսրի, Մեծ Իշխան Թագաժառանգի, Մեծ Իշխանների և Մեծ Իշխանուհիների:

14 յունվարի

ՖԻԼԻՊՊՊՈԼ. Թիւրքական իշխանութիւնները ձերբակալեցին հարաւ-լեւանական բէյ Մալաբաթին, որ յայտնի էր իր կողպաւորումներով:

86,6305 № 10
32—120